

TÜRK CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA İDDİANAMENİN İADESİ

Arş. Gör. Ahu KARAKURT¹

ÖZET

Makalenin konusu, Türk hukukunda iddianamenin iadesi kurumudur. Bu kapsamda çalışmada öncelikle, soruşturma evresinin işleviyle bağlantı kurmak suretiyle 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu döneminde ilk soruşturmanın kaldırılmasından sonra yaşanan sorunlar, iddianamenin iadesi kurumuna duyulan ihtiyaç ve getirilen çözüm önerileri açıklanmıştır. Daha sonra Türk Hukuku ile sınırlı olmak üzere iddianamenin iadesinin şartları, yasak olduğu haller, usulü ve sonuçları çok yönlü bir bakış açısıyla tartışılmaya çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Soruşturma evresinin işlevi, iddianamenin iadesi, makul sürede yargılama, ara muhakeme, iddianamenin kabulü

GİRİŞ

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) getirdiği yeniliklerden birisi de, iddianamenin iadesi kurumudur. İddianamenin iadesi, soruşturma evresinde sunulan iddianamenin mahkemece

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

muhakemeden geçirildikten sonra kanunda sayılan sınırlı nedenlere bağlı olarak savcılığa geri gönderilmesi anlamını taşır.

Soruşturma evresinde delillerin toplanmasında eksik kalındığı, başlangıç şüphesiyle kamu davası açıldığı, iddianamede yer verilmesi gereken unsurlara çoğu kez yer verilmediği, bazen sanık ve şüpheli haklarının ihlal edildiği, kovuşturma evresinin yavaş ilerlediği geçmiş dönemler düşünüldüğünde ceza muhakememiz bakımından iddianamenin iadesi olanağının değerinin oldukça büyük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu alışmada CMK'nın iddianamenin iadesine ilişkin düzenlemesinin ele alınmasının nedeni, iddianamenin iadesinin ceza muhakemesindeki işlevini ana hatları ile tanıtılmak ve CMK'nın 174. maddesindeki düzenleniş biçimiyle kendisinden beklenen işlevi yeterince yerine getirip getiremeyeceğini sorgulamaktır.

Çalışmada öncelikle iddianamenin iadesi kurumu hakkında bilgi verilmiş, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu döneminde iddianamenin iadesi kurumuna duyulan ihtiyaç ve bu hususla ilgili olarak getirilen öneriler ele alınmıştır. Daha sonra 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Değişiklik Yapan Kanun'un ve 5560 sayılı çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'un ilgili hükümleri dikkate alınarak, iddianamenin iadesinin şartları, yasak olduğu haller, usulü, sonuçları açıklanmaya ve tartışmalı olduğu düşünülen yönleri irdelenmeye çalışılmıştır.

I. TÜRK CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA İDDİANAMENİN İADESİNE DUYULAN İHTİYAÇ VE İDDİANMENİN İADESİ KURUMUNUN KABULÜ

A.Soruşturma Evresi ve İşlevi

Soruşturma evresi, CMK'nın 2. maddesinde, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreç olarak tanımlanmıştır². Maddi gerçeğe ulaşmak amacını taşıyan ceza muhakemesinin olmazsa olmazı, ilk ve belki de en önemli aşaması soruşturma evresidir. Şöyle ki; ön şartı olduğu kovuşturma evresinin sağlıklı ve sonuç getirebilecek bir şekilde yürütülmesi soruşturma evresine bağlıdır.

Bu evrenin beyni cumhuriyet savcısıdır. CMK'nın 160. maddesine göre, cumhuriyet savcısının görevi, kamu davası açıp açmamaya karar vermek üzere gereken incelemeyi yapıp, maddi gerçeğin araştırılmasına ve adil bir yargılama yapılmasına imkan sağlayacak şüphelinin lehine veya aleyhine olan delilleri toplayarak, onları muhafaza altına almak, iddianameyi hazırlamak, şüphelinin haklarını korumaktır.

Soruşturma evresinin ayıklayıcılık ve hazırlayıcılık olmak üzere iki işlevi vardır. Ayıklayıcılık işlevi, hangi olaylar hakkında kovuşturma yapılıp, hangileri hakkında yapılmayacağını

²CMK'da soruşturma evresi tanımlanırken "suç şüphesinin öğrenilmesi" ibaresine yer verilmesinin yerinde olmadığı, çünkü şüphenin öğrenilemeyeceği, bu ifade yerine "bir suçun işlendiğinin öğrenilmesi" deyimine yer verilmesinin daha doğru olacağı yönündeki eleştiri için bkz. **ÖZBEK** Veli Özer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006, s. 184.

değerlendirilmesini anlatır³. Hazırlayıcılık işlevi ise bir üst evre olan kovuşturma evresine geçilmesine karar verilmesi halinde bu dönemin en kısa sürede, en sağlıklı şekilde sonuçlanması için şüpheyi oluşturan tüm olgu ve delillerin ortaya konmasını ifade eder⁴.

B.Soruşturma Evresinin İşlevlerini Yerine Getirmemesinin Nedenleri ve Sonuçları

Soruşturma evresinde yapılan hatalar; yetersiz ya da dikkatsiz araştırma ve incelemeye dayalı olarak gerekli delillerin toplanamaması, kamu davasının yeterli şüpheyi ulaşılmadan açılması, iddianamede bulunması gereken unsurların eksikliği şeklinde özetlenebilir.

Soruşturma evresinin yukarıda açıklanan ayıklayıcılık ve hazırlayıcılık işlevlerini tam olarak yerine getirmemesine neden olan bu hataların bedelleri, birçok açıdan ağır olduğu gibi çoğu kez sanık ve şüpheliyi aşarak toplumsal sorunlara yol açmaları sebebiyle geniş olumsuz etkiler de içermektedir.

Türk ceza muhakemesinde geçtiğimiz yıllarda sıklıkla yaşanan sorunlar dikkate alındığında bu hataların neden olduğu sonuçlara örnek olarak; suçun asıl failleri yerine sanık sandalyesinde başkalarının oturması, lekelenmeme hakkının ihlali, aslında suç teşkil etmeyen bir fiilden dolayı senelerce haksız yere yargılanmak, suç işlenmesiyle bozulan toplumsal barışın faillerin cezalandırılması suretiyle yeniden tesisinin, zamanında elde edilmeyen ve artık elde

³ YURTCAN Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, İstanbul 2005, s.368.

⁴ YURTCAN, s.368.

edilmesi imkansız olan bir delilin yokluğu nedeniyle olanaksız hale gelmesi, bu nedenle suçtan zarar görenlerin devlete olan güveninin azalması, bireylerin suçluları bizzat cezalandırmak maksadıyla yeni suçlar işlemesi, makul süre sınırını aşan yargılamalara dayalı insan hakları ihlalleri, zamanaşımına uğramış davalar gösterilebilir. Ayrıca beş dakika gibi kısa sürede biten, okunması gereken belgelerin duruşma zabıtlarında okunduğu yazılı olmasına rağmen okunmadığı, süre sıkıntısı nedeniyle avukatların, tanıkların, sanıkların yeterince konuşmasına fırsat verilmeyen, sürekli bazı belgelerin gelmesi için ertelenen duruşmaların yanı sıra emek, para ve zaman kaybı da sıklıkla karşılaşılan diğer örneklerdir.

Soruşturma evresinin birinci derece yöneticisi cumhuriyet savcısıdır, sorumluluk da ona aittir. Ancak yukarıda belirtilen örnekler dikkate alındığında sorumluluğun kime ait olduğundan ziyade sakıncalı sonuçlardan uzak durulabilmesinin daha önemli olduğu, ortaya çıkmaktadır ki; bu bağlamda soruşturma evresinin fonksiyonlarının ne ölçüde yerine getirildiğinin münferiden her olayda denetlenmesi hayati önem taşımaktadır.

C. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Döneminde Soruşturma Evresinin İşlevini Yerine Getirip Getirmediğinin Denetlenmesine Duyulan İhtiyaç ve Getirilen Çözüm Önerileri

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda (CMUK) 1985 yılında 3506 sayılı yasa ile yapılan değişiklik öncesinde ceza muhakemesi, hazırlık soruşturması ve ilk soruşturmanın birleşiminden meydana gelen ön soruşturma ile son soruşturmanın toplamından

oluşmaktaydı. İlk soruşturma, hazırlık soruşturmasının hazırlayıcılık ve ayıklayıcılık işlevlerini tam olarak yerine getirip getirmediğini denetlemekteydi. Ayrıca gereksiz duruşma yapılmasını da engellemekteydi. Özellikle ağır suçlar için kabul edilen bu evrede, delil toplanmaktaydı ve her türlü koruma tedbirine başvurulabilmekteydi⁵. Şöyle ki; hazırlık soruşturmasının neticesinde cumhuriyet savcısı talepname düzenleyerek sorgu hakiminden ilk soruşturmanın açılmasını, bir başka ifade ile son soruşturma evresine geçilmesi açısından delillerin yeterliliğine karar verilmesini isterdi. Sorgu hakimi de bu istemi kabul ederse delil toplayarak cumhuriyet savcısından soruşturmaya geçilip geçilmemesi bakımından mütalaasını sunmasını isterdi. Savcının son soruşturma açılması talebini içeren iddianame şüpheliye tebliğ edilir ve kendisinden üç gün içinde savunmasını bildirmesi istenirdi. Sorgu hakimi bu aşamadan sonra iddia ve savunmaları inceleyerek son soruşturma açılmasına ya da ek soruşturma yapılmasına veya son soruşturmaya geçilmemesine karar verirdi⁶. Böylece kişinin sadece yürütmenin bir ajanı olan savcının iddiası ile mahkeme önüne çıkarılması ve aleni duruşmada lekelenmesi engellenmekte⁷, ara muhakeme ile hakim güvencesi sağlanmaktaydı⁸. 1985 yılında ilk soruşturma devresi ve sorgu hakimliği, gereksiz yere muhakemeyi uzattığı temel gerekçesi ile

⁵ **CENTEL** Nur / **ZAFER** Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 2005, s.365.

⁶ İlk soruşturma hakkında geniş bilgi için bkz. **TOSUN** Öztekin, Türk Ceza Muhakemesi Dersleri C.II Muhakemenin Yürüyüşü, İstanbul 1976, s.65 vd.

⁷ **CİHAN** Erol/**YENİSEY** Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1997, s.20.

⁸ **KÜHNE** Hans- Heiner, Strafprozeßlehre, 4. Bası, Heidelberg 1993, 329'dan aktaran **CENTEL** / **ZAFER**, Ceza Muhakemesi Hukuku (2005), s.366.

kaldırıldı. Ön soruşturma aşaması sadece hazırlık soruşturmasından ibaret kaldı. Bu sonuç savcının düzenlediği iddianame ile kamu davasının açılması anlamını taşıyordu ve öğretilerde kimi yazarlarca eleştirilmişti⁹.

1985 sonrasında savcılık kurumu, CMUK'da hazırlık soruşturması olarak isimlendirilen soruşturma evresinde, şüphelinin üzerine atılı suç ile ilgili olarak lehe ve aleyhe delilleri toplamak, yeterli şüpheye ulaşıldığında kanunda sayılan tüm unsurları içeren bir iddianame hazırlayarak dava açmak şeklinde sıralayabileceğimiz görevlerini tam olarak yerine getirmekten uzaklaşmıştı. Ülkemizde o dönemde mahkeme önüne giden davalarda Türkiye'ye özgü yüksek beraat kararı oranının (%30)¹⁰ ortaya koyduğu gerçek, soruşturma evresinin neredeyse hiç yapılmadığı, davaların olgunlaşmadan, yeterli delil, iz, eser ve emare toplanmadan, hukuka aykırı olarak basit şüphe ile açıldığıydı¹¹. Bu durumun lekelenmeme hakkını ihlal ettiği ortadaydı. İddia faaliyetinin madde numarasını söyleyerek en ağır cezayı talep

⁹ **YENİSEY** Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Duruşma ve Kanunuyolları, İstanbul 1990, s.5., **KUNTER** Nurullah / **YENİSEY** Feridun /**NUHOĞLU** Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 2006, s.1147.

¹⁰ Öğretilerde YÜCEL mahkumiyet oranının İngiltere'de %90.5 (1995), İsveç'te %94.7 (1992), Fransa'da %98.9(1992), Japonya'da 99.9 (1994) olduğunu belirtmektedir. YÜCEL Ceza Muhakemesi Kanununun Tasarısı'nın madde gerekçelerinde belirtilenin aksine Türkiye'de beraat oranının %30 değil, 1959 yılında %28.88, son yıllarda ise %17.66 olduğunu ifade etmektedir. **YÜCEL** Mustafa Tören, "Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (YCMK) Karşısında Ceza Adaleti Sisteminin –de facto- Görünümü ve Sosyolojik Çıkmazlar", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y.18, S.57, Mart-Nisan 2005, s.39.

¹¹Ceza Muhakemesi Kanununun Tasarısı Madde Gerekçeleri, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/cmkmaddegerekcedoc (28.10.2005)

etmekten ibaret olduğu gibi yanlış bir anlayış mevcuttu¹². Ayrıca, hazırlık soruşturmasında yapılan hususların büyük bir çoğunluğunun son soruşturma safhasında tekrarlandığı, ayrıntılı işlemler bir yana nüfus ve sabıka kaydı gibi pek çok temel belgenin bile hazırlık soruşturması sırasında toplanmayıp mahkemeye bırakıldığı, bu uygulamaların neden olduğu parçalı muhakemenin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarında da belirtildiği üzere, insan haklarına aykırı olduğu¹³ getirilen diğer eleştirilerdi.

Doktrinde, yapılacak bir kanun değişikliği ile yeni bir ara muhakeme kurumunun yaratılması gerektiğini, bu suretle ilk soruşturmanın kaldırılmasıyla oluşan sorunların giderilebileceğini ve en önemlisi şüphelinin elde yeterli delil yokken, halka açık duruşmada lekelenmesinin önlenebileceğini ifade eden yazarlar bulunmaktaydı¹⁴. Ayrıca sorunun, sadece iddianamenin unsurlarından bazılarına iddianamede yer verilmemesi hali ile sınırlı olmak üzere, mahkemece CMUK'un 258. maddesinin 4. fıkrasına dayalı olarak ara karar vermek suretiyle giderilebileceğini savunan yazarlar da bulunmaktaydı¹⁵. Bu öneriler o dönemlerde hazırlanan Ceza Muhakemesi Kanunu tasarılarına da yansımaktaydı¹⁶. Sorunun

¹²ÖZKORUL İsmet, "Ceza Muhakemesi Kanunu", <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/173doc>, (28.10.2005)

¹³AYDIN Murat, Kamu Davasının Açılması ve İddianame, Ankara 2003, s.106.

¹⁴ÖZTÜRK Bahri/ERDEM Mustafa Ruhan/ ÖZBEK Veli Özer, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2004, s.762., YURTCAN, s.369., YENİSEY, s.6.

¹⁵CENTEL Nur / ZAFER Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 2003, s.304.

¹⁶1999 tarihli CMUK Tasarısı'nın konuya ilişkin hükümlerinin değerlendirilmesi için bkz. HACIOĞLU B. Caner, "1999 Tarihli CMUK Tasarısı'nda Muhakemenin

çözümüne yönelik olarak uygulamada ise iddianamede hangi suçtan dolayı dava açıldığının anlaşılmadığı hallerle sınırlı olmak üzere dosyanın Cumhuriyet savcılığına geri gönderildiği görülmekteydi¹⁷.

D. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Soruşturma Evresinin İşlevini Yerine Getirip Getirmediğinin Denetlenmesine Yönelik Olarak Bulunan Çözüm: İddianamenin İadesi

CMUK'ta 1985 yılında yapılan değişiklik sonrasında yaşanan sorunları gidermek, bu bağlamda soruşturmanın eksiksiz yapılması ve iddianamenin düzgün hazırlanmasını sağlamak için kanun koyucu, CMK'nın ikinci kitabının ikinci kısmının ikinci bölümünde iddianamenin iadesine¹⁸ yer vermiş, isnadın yargılama sırasında değil, soruşturmanın sonunda somutlaşmasını sağlamayı amaçlamıştır¹⁹. İddianamenin iadesi, soruşturma evresinde sunulan iddianamenin

Yürüyüşüne İlişkin Düzenlenen Ara Soruşturma Devresi (Orta Aşama) Üzerine Bir İnceleme”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.VI, S.1-4, Erzincan 2002, s.147 vd.

17 YENİSEY, s.6.

18Öğretide ÖZAR kurumun kanundaki isimlendirilmesinin doğru olmadığı düşüncesindedir. İddianamenin “iadesi” yerine “reddi” ibaresinin tercih edilmesinin daha uygun olacağını savunarak bu görüşünü şöyle gerekçelendirmektedir: “İade için önce “kabul” etmek lazım, kabul edilmemiş bir şey iade edilmez. Bu duruma ise, kabul etmemek anlamına gelen “ret” kelimesi uygun düşer. Hem, iddianamenin iadesi üzerine iddianameye kaldığı yerden devam edilmemesi, soruşturma defterine yeniden kayıt yapılması, sonraki iddianameye yeni numara verilmesi gibi pratik sonuçlar da, olan-bitenin “ret” işlemi olduğunu doğrulamaktadır”, bkz. ÖZAR Süleyman, “İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler”, http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi%20içerik/Süleyman%20ÖZAR.htm, (30.09.2008)

¹⁹ FEYZİOĞLU Metin, “Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, Ceza Hukuku Dergisi, Y.1, S.1, Ekim 2006, s.31.

mahkemece muhakemeden geçirildikten sonra kanunda sayılan sınırlı nedenlere bağı olarak savcılığa geri gönderilmesi anlamını taşır.

İddianamenin iadesine ya da kabulüne karar verilmesi için iddianamenin mahkemece değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Kanımızca iddianamenin değerlendirilmesine ilişkin sürecin muhakemenin hangi evresine dahil olduğu tartışılması gereken bir konudur.

Bu bağlamda doktrinde ileri sürülen ilk görüşe göre iddianamenin değerlendirilmesi süreci ne kovuşturma ne de soruşturma evresi içerisindedir, kanunda açıkça belirtilmemiş olsa da ancak ara bir muhakeme olarak nitelendirilebilir²⁰. Bu görüşün temel gerekçeleri şunlardır: CMK'nın 170. maddesinin 2. fıkrası hükmü, soruşturma evresinin sonunda toplanan deliller suçun işlendiği konusunda yeterli şüphe oluşturuyorsa savcı tarafından iddianamenin düzenleneceğini öngörmektedir. Bu açıklama dolaylı olarak soruşturma evresinin bitiş anını da göstermektedir. Şöyle ki, soruşturma evresi, yeterli şüpheye ulaşıldığında savcı tarafından iddianamenin düzenlenmesi ile sona erecektir. Mahkemece iddianamenin kabulü ya da iadesi bakımından yapılacak olan

20 Bkz. **ÖZTÜRK** Bahri/**ERDEM** Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006, s.640., **CENTEL/ZAFER**, Ceza Muhakemesi Hukuku (2005), s.369., **KESKİN** İbrahim, "İddianamenin İadesi", Adalet Dergisi, Y.97, S.25, Mayıs-2006, s.144., **GÜLTEKİN** Özkan, "İddianamenin İadesi", Terazi Hukuk Dergisi, S.3, Kasım 2006, s.57., **YENİDÜNYA** A. Caner, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi", E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, S.60, Subat- 2007, <http://www.e-akademi.org/makaleler/acyenidunya-1.htm>, (20.08.2008)

değerlendirme, savcılıkça iddianamenin düzenlenmesinden de sonraki bir aşamadır. O halde bu süreç soruşturma evresinin dışında yer almaktadır²¹. Öte yandan CMK'nın 2. maddesinde kovuşturma evresi iddianamenin kabulünden hükmün kesinleşmesine kadar süren süreç olarak tanımlandığından, iddianamenin değerlendirilmesi kovuşturma evresine de dahil değildir. Çünkü iddianamenin değerlendirilmesi iddianamenin kabulünden önceki bir aşamadır.

İleri sürülen bizim de katıldığımız aksi görüşe göre iddianamenin iadesi soruşturma aşamasına dahildir. Bu aşamayı bir ara muhakeme olarak nitelendirmek kanunun düzenleme biçimine uygun düşmez. Çünkü söz konusu aşama CMK'nın 2. maddesinde soruşturma evresinin içinde tanımlanmıştır²². Şöyle ki; CMK'nın 2. maddesine göre soruşturma evresi, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreçtir. İddianamenin kabulü kararı, mahkemece iddianamenin değerlendirilmesi süreci sonrasında verilen bir karar olduğundan, söz konusu süreç soruşturma evresinin içinde yer almaktadır. Aynı sav kanunun sistematığıyla de desteklenebilir. Çünkü iddianamenin iadesi soruşturma evresi başlığını taşıyan CMK'nın ikinci kitabında düzenlenmiştir²³.

²¹ **CENTEL / ZAFER**, Ceza Muhakemesi Hukuku (2005), s.368.

²² **ŞAHİN** Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, Ankara 2007, s. 21,22.

²³ Bu görüşün benimsenmesi halinde soruşturmanın gizliliğini ihlal suçunu düzenleyen TCK'nın 285. maddesinin 1. fıkrasının iddianamenin mahkemece incelendiği aşamada gerçekleşen gizlilik ihlallerine uygulanması mümkün olacaktır. Oysa karşıt görüş benimsenirse aynı sonuca ulaşılamayacaktır. Özellikle üzerinde geniş biçimde toplumsal duyarlılık oluşmuş konularda şüpheli olanlar hakkındaki

II. İDDİANAMENİN İADESİNİN ŞARTLARI, YASAK OLDUĞU HALLER, USULÜ ve SONUÇLARI

A. İddianamenin İadesinin Şartları

1. Ön Şart: Bir İddianamenin Varlığı

İddianamenin iadesinin konusu ancak bir iddianame olabilir. Mahkemeye yöneltilen ve bir talep içeren her belge, iddianame niteliği taşımamaktadır. Bir istemin iddianame olarak değerlendirilebilmesi, öncelikle onun savcı tarafından mahkemeye sunulmasına ve ayrıca kamu davası açmaya yönelik olmasına bağlıdır²⁴. O halde savcı dışına bir kimsenin mahkemeye sunduğu belgenin iddianamenin iadesi yoluyla geri çevrilemeyeceği ortadadır²⁵. Öte yandan savcının

iddianamede yer alan iddiaların, iddianamenin mahkemeye sunulmasıyla birlikte henüz iddianamenin kabulüne karar verilmeden, basın yoluyla alenileştirilmesi lekelenmeme hakkının ciddi biçimde ihlali anlamını taşımaktadır. Bu ihlallerin önüne geçilmesi iddianamenin iadesi kurumunun temel amaçlarından biridir. Bu açıdan bakıldığında da mahkemece iddianamenin incelendiği aşamanın soruşturma evresi içinde değerlendirilmesi iddianamenin iadesi kurumunun ruhuna uygun olacaktır.

²⁴ Öğretide iddianame yerine geçen belge bulunup bulunmadığı tartışmalıdır. ÖZTÜRK ve ERDEM iddianame yerine geçen bir belge bulunmadığını, tüm ceza davalarının ancak iddianameyle açılabileceğini savunmaktadır. Bu görüşe göre özel soruşturma kuralları gereği soruşturma işlemlerinin bir kısmının veya tamamının savcı dışında yetkili kurul veya kimse tarafından yapılması halinde fezleke doğrudan mahkemeye değil, savcılığa verilecektir. ÖZTÜRK/ERDEM, s.640-641., TOROSLU ve FEYZİOĞLU ise iddianame yerine geçen belge bulunduğunu belirterek 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 114. maddesini örnek göstermektedir., Bkz. TOROSLU Nevzat/ FEYZİOĞLU Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006, s. 34.

²⁵ Devletin, Cumhuriyet Başsavcılığı makamları dışında kalan makamları tarafından işin doğrudan mahkemeye gönderilebileceği durumlarda, bu makamların iddianamenin yerine geçen dava açan belgeleri iade edemeyeceği, çünkü kanunda sadece iddianamenin iadesinin düzenlendiği hakkındaki görüş için bkz. CENTEL /

iddianame dışında mahkemeye takdim ettiği diğer belgeler de iddianamenin iadesine konu olamaz. Nitekim Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi'nin 04.10.2005 tarihli 2005/2622 Esas, 2005/9017 Karar numaralı kararında, görülmekte olan davayla ilgili olarak, bulundurulması başlı başına suç teşkil eden eşyanın müsaderesine yönelik savcılığın istemini içeren belgenin iddianame niteliği taşımadığı, bu nedenle de CMK'nın 170. maddesinde belirtilen unsurları içermediği gerekçesi ile iadesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir²⁶.

2.İddianamenin İadesi Nedenlerinden En Az Birinin Mevcut Olması

Kanun koyucu iddianamenin iadesi nedenlerini CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde sıralamıştır. Şöyle ki;

a. İddianamenin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170. Maddesine Aykırı Olarak Düzenlenmesi

(1)Yeterli Şüpheyeye Ulaşılmadan İddianame Düzenlenmiş Olması

CMK'da 5353 sayılı kanunla 174. madde değiştirilmeden önce iddianamenin iadesine sebep olan ilk neden, "iddianamenin CMK'nın 170. maddesindeki unsurları içermediğinin tespit edilmiş olması"

ZAFER, Ceza Muhakemesi Hukuku (2005), s.371., **TOROSLU/ FEYZİOĞLU**, s. 271.

²⁶ Y.8.CD., E.2005/2622, K.2005/9017, T.04.10.2005, www.adalet.org/yenickarar20.php (28.10.2005)

şeklinde ifade edilmiştir²⁷. O dönemde bu iade sebebinin savcının yeterli şüpheye ulaşmadan iddianame düzenlemesi halini kapsamadığı söylenmekteydi. CMK'nın 170. maddesinin 2. fıkrasının savcının yeterli şüpheye ulaştığında iddianame düzenlemesini sağlamaya yönelik bir yükümlülüğü içerdiği, bu hususun iddianamenin bir unsurunu teşkil etmeyeceği ifade ediliyordu²⁸. Kanımızca o dönem için yapılan bu yorumun kanun değişikliğinden sonra bir geçerliliği kalmamıştır²⁹. Çünkü kanun koyucu unsur teriminden vazgeçerek CMK'nın 170. maddesinin bütününe yollama yapmıştır. CMK'nın 170. maddesinin ikinci fıkrasında cumhuriyet savcısının soruşturma evresinin sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyor ise iddianame düzenleyeceği ifade edilmiştir. Bu

²⁷ Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı'nda hem iddianamenin iadesine hem de iddianamenin reddine yer verilmişti. Yeterli şüpheye ulaşılmadan hazırlanan iddianamenin mahkemeye sunulması iddianamenin iadesi sebebi olarak değil, iddianamenin reddi nedeni olarak düzenlenmişti. Kanunlaşan metinde ise; iddianamenin iadesi ile iddianamenin reddi, iddianamenin iadesi başlığı altında birleştirilmiştir.

²⁸ **FEYZİOĞLU** Metin, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", <http://www.law.ankara.edu.tr/yaz/acidostu.php?yad=1340>, (28.10.2005)

²⁹ Aksi yönde bkz. **ÖZAR**, "İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler", http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi%20icerik/Suleyman%20OZAR.htm, (30.09.2008)

Mevcut yasal düzenleme karşısında iddianamenin yeterli şüpheye ulaşılmadan düzenlendiği gerekçesiyle iade edilip edilemeyeceğini bağımsız olarak tartışmayan FEYZİOĞLU, kovuşturma yer olmadığına dair karar verildikten sonra yeni delile ulaşılmadıkça kamu davası açılmayacağını düzenleyen CMK'nın 172. maddesinin 2. fıkrasına aykırılığın iddianamenin iadesi nedeni olduğunu belirtirken konuyu dolaylı olarak ele almaktadır. Şöyle ki; FEYZİOĞLU'na göre mahkemenin iddianamenin iadesi muhakemesinde suçun işlendiği konusuna yeterli şüphe ölçütünün oluşup oluşmadığını değerlendirme yetkisi olmamalıdır. Çünkü bu değerlendirme işin esasına ilişkindir. Esasa ilişkin değerlendirmeler ise yalnız kovuşturma evresinde ve çelişme yöntemi uygulanarak yapılmalıdır. Bkz. **FEYZİOĞLU**, "Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler", s.35.

nedenle artık mahkeme, savcının yeterli şüpheye³⁰ ulaşmadığından bahisle iddianameyi iade edebilecektir.

Kanımızca, mahkemenin savcının yeterli şüpheye ulaşmadan iddianameyi düzenlemiş olduğu gerekçesiyle iade kararı vermesi, ihsası rey niteliği taşımaz³¹. Aksi bir yorum, mahkemenin hükümden önce sanık hakkındaki şüphenin yoğunluğunu takdir ettiği diğer tüm durumlarda da ihsası reyde bulunulduğunun kabulünü gerekli kılar. Bilindiği üzere kovuşturma esnasında yargılamayı yürüten mahkeme birçok koruma tedbirleri hakkında karar verirken, şüphenin kanunda her bir koruma tedbiri için öngörülen yoğunluğa ulaşmış olduğunu takdir etmektedir. Bu bağlamda tutuklama, iletişimin tespiti, dinlenmesi, kayda alınması gibi bazı koruma tedbirlerinin uygulanmasına karar vermek için olayda yeterli şüpheden çok daha fazlasını ifade eden kuvvetli şüphenin var olup olmadığını tartışmaktadır. Hükümden önce mahkemenin kuvvetli şüphenin varlığına yönelik yaptığı tespiti sonuç bağlayarak karar vermesi ihsası rey niteliğinde değilse, yeterli şüphenin olup olmadığı

³⁰ Eldeki delillere nazaran, yapılacak bir duruşmada sanığın mahkum olma ihtimali beraat etme ihtimalinden daha kuvvetli görülüyor ise yeterli şüphe, mahkum olma olasılığı kuvvetle muhtemel ise kuvvetli şüphe söz konusudur. Tanımlar için bkz. **ÖZTÜRK /ERDEM**, s.485.

³¹ ÖZAR savcının yeterli şüpheye ulaşmadığı gerekçesiyle iddianamenin iade edilemeyeceği görüşündedir. Görüşünü delillerin yeterli şüphe oluşturup oluşturmadığı hususunun, maddi meseleyle temasa geçmeyi, kanaati oluşturmayı sonuçladığı tespitiyle gerekçelendirmektedir. Aksi görüşün kabulünün ihsas-ı reye, ön yargılamaya ve adil yargılamamaya neden olacağını ileri sürmektedir. **ÖZAR**, “İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler”, http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi%20içerik/Süleyman%20ÖZAR.htm, (30.09.2008)

yönündeki görüşüne dayalı kararları (örneğin iddianamenin iadesi kararı) evleviyetle ihsası rey olarak değerlendirilemez.

(2) Görevli ya da Yetkili Olmayan Bir Mahkemeye Hitaben İddianamenin Düzenlenmiş ve Sunulmuş Olması

Bu iade sebebini, iddianamede yer alan ifadelerden dolayı ek bir araştırmaya gerek kalmaksızın mahkemenin açıkça ve tartışmasız olarak görevsiz veya yetkisiz olduğunun anlaşılması durumu ile sınırlı tutarak yorumlamak gerekir. Nitekim bu husus, 5353 sayılı yasanın 27. maddesinin gerekçesinde de “görevsizlik ve yetkisizlik konusunda iddianamede bariz çelişki ya da yanlışlık bulunması” şeklinde ifade edilmiştir. Mahkeme, görevli ve yetkili mahkeme konusunda, sadece savcıdan farklı bir hukuki değerlendirme yapması nedeni ile aksi sonuca varıyorsa, sorun yetki ve görev uyuşmazlığının konusu olabilecek bir husustur, iddianamenin iadesi ile halledilemez³². Mahkeme böyle bir durumda görevsiz olduğu kanaatindeyse, iddianamenin kabulünden sonra görevsizlik kararı vermelidir³³. Kanımızca davaya bakan mahkemenin kovuşturmanın her hal ve derecesinde görevli olup olmadığına karar verebileceğini söyleyen CMK'nın 4. maddesi bu yorumu desteklemektedir. Çünkü kovuşturma evresi CMK'nın 175. maddesine göre iddianamenin kabulü ile başlar

³² Kilis Milletvekili Hasan Kara ve İki Millet Vekilinin Ceza Muhakemesi Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss903m.htm>, (29.10.2005)

³³ Aynı yönde bkz. Y. 11.CD., E.2006/5263, K.2006/8292, T.18.10.2006, Y. 3.CD., E.2007/8659, K.2007/5291, T.27.06.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (08.09.2008)

ve CMK'nın 4. maddesinde bilinçli olarak kovuşturma ibaresine yer verilmiştir.

Ancak hükmün bu şekilde yorumlanması, 06.12.2006 tarih ve 5560 Sayılı Kanun ile CMK'nın 6. maddesinde yapılan değişiklikten önce asıl görevli mahkemenin alt dereceli bir mahkeme olduğu gerekçesine dayalı olarak görevsizlik kararı verilmesine engel olmaktaydı. Şöyle ki; söz konusu maddede iddianamenin kabulünden sonra, yargılamanın alt dereceli bir mahkemeye ait olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilemeyeceği" ifade edilmekteydi. Bu durum haklı olarak eleştiri konusu yapılmaktaydı³⁴. Yapılan eleştirileri dikkate alan kanun koyucu³⁵ sorunu, 6. maddeyi "Duruşmada suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle görevsizlik kararı verilerek dosya alt dereceli mahkemeye gönderilemez" şeklinde yeniden formüle ederek giderdi. Yapılan bu değişiklikle birlikte artık ceza mahkemelerinin iddianameyi kabul ettikten sonra, henüz duruşma yapılmadan önce yargılama görevinin alt dereceli mahkemeye ait olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı vermesi mümkün hale gelmiştir.

Öte yandan mahkeme yetkisiz olduğu kanaatindeyse, "yetkisizlik iddiası sanık tarafından ancak ilk derece mahkemelerinde duruşmada sorgusundan, bölge adliye mahkemelerinde incelemenin başlamasından ve duruşmalı işlerde inceleme raporunun

³⁴ Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Raporu, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/163doc>, (28.10.2005)

³⁵ Adalet Komisyonu Raporu için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/sir-asayi/donem22/yil01/ss1255m.htm>, (10.01.2007)

okunmasından önce bildirir, bu aşamadan sonra ileri sürülemez, mahkeme de bu hususta re'sen karar veremez” diyen CMK’nın 18. maddesi dikkate alındığında iddianameyi kabul etmekle yetinecek, sanığın yetkisizlik konusunda harekete geçmesini bekleyecektir. Bu durumun yetkisizliği temyiz bakımından kesin hukuka aykırılık hallerinden sayan CMK’nın 289 maddesinin 1. fıkrasının (d) bendi ile bağdaşmadığı da açıktır.

(3) İddianamede Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 170. Maddesinin 3. Fıkrası Gereğince Yer Alması Gerekli Olan Hususlara Yer Verilmemiş Olması

Gerek CMK’da, gerekse CMUK’da iddianamede bulunması gereken unsurlar belirtilmiştir. Konuya ilişkin düzenlemenin yapıldığı CMK’nın 170. maddenin 3. fıkrası, CMUK’nın 163. maddesiyle kıyaslandığında; CMK’daki sayımın daha ayrıntılı³⁶ olduğu görülür.

CMK’ya göre iddianamenin unsurları şöyle ifade edilebilir: şüphelinin kimliği, müdafii, maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği, mağdur veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi, açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği, şikayette bulunan kişinin kimliği, şikayetin yapıldığı tarih, yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri, suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, suçun delilleri,

³⁶ İddianamenin unsurlarının CMK’da daha ayrıntılı olarak düzenlenmesinin sebebinin CMUK döneminde uygulamada yaşananlar olduğuna ilişkin olarak bkz. **ÖZBEK**, s.504.

şüphelinin tutuklu olup olmadığı, tutuklanmış ise gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri.

CMK’da her ne kadar iddianamenin unsurları arasında zorunlu olanlar ve zorunlu olmayanlar şeklinde bir ayırım yapılmamış olsa da böyle bir ayırım yapmak işin niteliği gereğidir. Şöyle ki; şüphelinin kimliği³⁷, suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, suçun delilleri³⁸, şüphelinin tutuklu olup olmadığı, yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri mutlaka istisnasız her iddianamede yer alması gereken zorunlu unsurlar olarak nitelendirilmelidir. Eksiklikleri halinde her halükarda iddianame mahkemece iade edilmelidir³⁹. Kanunda iddianamede yer alması gereken unsurlar arasında açıkça belirtilmemiş olmamasına rağmen savcının imzasının da iddianamede yer alması gerekir. Kanımızca bu unsur, zorunlu unsurlardan kabul

³⁷ İddianamede şüphelinin sadece fiziki kimliğine yer verilmesinin bir iddianamenin iadesi sebebi olduğuna ilişkin bkz. **ÖZTÜRK /ERDEM**, s.644., **ÖZBEK**, s.503, aksi görüş olarak kimliği hakkında konuşmayan şüpheli hakkında iddianame düzenlenebileceğine ilişkin bkz. **CENTEL / ZAFER**, Ceza Muhakemesi Hukuku (2005), s.340., **TOROSLU/ FEYZİOĞLU**, s.125.

³⁸ CMK’nın 58. maddesi, tanık olarak dinlenecek kişinin kimliğinin ortaya çıkmasının kendisi ya da yakınları açısından ağır bir tehlike oluşturması halinde kimliğinin saklı tutulması için gerekli önlemlerin alınacağını düzenlemektedir. Olayda böyle bir durum varsa savcı iddianamede deliller kısmında nedenini açıklayarak söz konusu tanığın ismine yer vermeyebilir. Bunun dışındaki hallerde delil olarak tanıklar gösteriliyorsa tanıkların isimlerine iddianamede yer verilmesi zorunludur. Aksi tutum iddianamenin iadesi nedeni olarak değerlendirilmelidir.

³⁹ Burada eksiklik, karışıklığa neden olabilecek hataları da kapsayacak şekilde anlaşılmalıdır. Örneğin isim karışıklığına neden olan hatalar iade sebebi olarak değerlendirilmelidir. Öte yandan hiçbir karışıklığa neden olmayan basit imla hataları iade sebebi teşkil etmez. Bkz. **ÖZTÜRK /ERDEM**, s.645. Öğretide **ŞAHİN** tarafından ileri sürülen bir görüşe göre deliller kamu davası açılması açısından yeterli ise iddianamede bulunması gereken diğer unsurlara yer verilmemesi sebebiyle iade kararı verilmesi kurumun amacına uygun düşmez. Bkz. **ŞAHİN**, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, s.115–116.

edilmelidir, çünkü bulunmaması halinde iddianame yok hükmünde olacaktır⁴⁰.

Öte yandan şüpheli gözaltına alma ve tutuklama tarihleri, bunların süreleri, müdafî, maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği, mağdur veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi, açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği, şikayette bulunan kişinin kimliği, şikayetin yapıldığı tarihi unsurları, ancak mevcutlarsa iddianamelerde aranacaktır. Olayda söz konusu unsurlar yoksa bunların iddianamede mevcut olmamasının CMK'nın 170. maddesine aykırılık oluşturduğu söylenemeyecektir⁴¹. Bu sebeple yukarıda sayılan bu unsurların eksikliği, olayda var olmalarına rağmen iddianamede yer verilmemiş olmaları haliyle ile sınırlı olmak üzere, iade sebebi teşkil eder⁴².

İddianamede yer verilmesi gereken unsurların sadece yazılmış olması bir anlam ifade etmez⁴³. Mahkemece yapılan inceleme sırasında bu bilgilerin elde edilen bulgularla uyumu derin bir araştırmaya girmeksizin iddianamenin içeriğiyle kıyaslanmak suretiyle irdelenecek, olumsuz bir kanaate ulaşılması halinde ise iddianamenin iadesine başvurulacaktır⁴⁴. Örneğin, iddianamede yer

⁴⁰ CENTEL / ZAFER, Ceza Muhakemesi Hukuku (2005), s.367.

⁴¹ ÖZBEK, s.504.

⁴² ÖZBEK, s.507.

⁴³ ÖZKORUL İsmet, "Ceza Muhakemesi Kanunu", <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/173doc>, (28.10.2005)

⁴⁴ Ancak Yargıtay Dokuzuncu Ceza Dairesi, 12.12.2005 tarih ve E:2005/6961, K:2005/9421 nolu kararında iddianamede suç tarihinin yanlış yazılmasını mahallinde düzeltilmesi mümkün olan bir hata olarak nitelendirmiş, iddianamenin

alması gereken suçun delilleri unsurunun sadece şeklen bulunması yeterli kabul edilmemelidir. Bu bağlamda iddianamede yer alan deliller kısmında sıralanan delillerin, iddianamenin yüklenen suç oluşturduğu olaylar ile mevcut delillerin ilişkilendirilmesine ilişkin kısımlarıyla uyum içerisinde olması gereklidir. İddianamenin delillerle ilişkin bölümünde kendisine olay bakımından sonuç bağlanan bir başka ifade ile ilişki kurulan delillere yer verilmemesi kanımızca bir iade sebebi sayılmalıdır.

Ancak söz konusu iade sebebine ilişkin bu yorumun geçerli olamayacağı bir istisna vardır. Şöyle ki; iddianamede yer alması zorunlu unsurlardan olmakla birlikte yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri bakımından çok daha kısıtlı bir değerlendirme yapmak gerekir. Bu unsurlar bakımından mahkeme sadece şekli açıdan inceleme yapabilir, ancak mevcut olmamaları halinde iddianame iade edilebilir. Yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddelerinin yanlış olması bir iade sebebi teşkil etmeyecektir. Çünkü suçun hukuki nitelendirilmesine dayalı olarak iddianamenin iadesi mümkün değildir. Bu husus, Yargıtay İkinci Ceza Dairesi'nin 14.06.2006 tarihli E.2006/4907, K.2006/12064 nolu kararında işlendiği iddia edilen suçun öğelerinin oluşup oluşmadığının tek tek tartışılmadığı gerekçesiyle iddianame iade edilemez denerek vurgulanmıştır⁴⁵.

iadesi bakımından yeterli görmemiştir. Karar için bkz www.adalet.org/ckarar.php, (01.03.2006)

⁴⁵ karar için bkz.. <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.01.2007)

(4) İddianamede Yüklene Suçu Oluşturan Olaylar İle Mevcut Delillerin İlişkilendirilmemesi

İddianamede yer alması zorunlu olan bölümlerden birisi de yüklenen suç oluşturulan olaylar ile mevcut deliller arasındaki ilişkinin açıklandığı bölümdür. Böyle bir açıklamanın iddianamede yer alması tabii olmakla birlikte, CMUK’da konuya ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmemesi sebebiyle olsa gerek, uygulamada sıklıkla aksi tutum sergilenmişti. Bu durum çoğu kez iddianamede sadece soyut bir iddianın bulunmasına ve dolayısıyla şüphelinin iddianameyi tebellüğ ettiği anda kendisini layığı ile savunmasını sağlayacak şekilde üstüne yüklenen suçun içeriğini öğrenememesine neden olmuştu. Ayrıca mahkemeler de, soruşturma evresinde imkan olmasına rağmen toplanmayan delilleri bizzat toplamak zorunda kalmış, tek celse ilkesinden daha da uzaklaşmıştı⁴⁶.

Bu sakıncaların önüne geçmek isteyen kanun koyucu, iş birliği sistemi ruhuna dayanan CMK’da, açıkça iddianamede yüklenen suç oluşturulan olaylar ile mevcut deliller arasındaki ilişkiye konu olan bir bölümün bulunmasını zorunlu kılan bir düzenleme yapma yolunu seçmiştir. Böylece deliller ve olaylar arasında her hangi bir

⁴⁶ Davanın tek ve zorunlu hallerde birbirini izleyen oturumlarda ve hatta olanaklı ise bir günde sonuçlanabilmesi için iddianamenin tüm yönleriyle doğru ve eksiksiz olarak mahkemeye verilmesi gerektiği, bu zorunlulukla iddianamenin iadesi kurumunun işlevi arasındaki bağlantı bulunduğu konusunda bkz. Y.2. CD., E. 2006/4907, K.2006/ 12064, T.14.06.2006, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.01.2007)

ilişkilendirmeye gidilmeksizin, delillerin tüm takdirinin mahkemeye bırakılarak iddianamelerin hazırlandığı dönem kapanmıştır⁴⁷.

CMK'nın 174 maddesinin 170. maddeye yaptığı atfa dayalı olarak, yüklenen suçu oluşturan olaylar ile mevcut delillerin ilişkilendirilmemesi; ceza muhakeme hukukumuz bakımından bir iddianamenin iadesi sebebidir⁴⁸. Kuşkusuz bu iade sebebinin; deliller ile olaylar arasında hiçbir ilişki kurulmaması durumu ile sınırlı olarak yorumlamamak gerekir. Kanımızca esas itibariyle iddianamede şeklen böyle bir bölümün olması yeterli değildir. Söz konusu bölümde ciddi çelişkiler ve tutarsızlıklar varsa iddianamenin iadesi yoluna gidilmelidir. Ancak mahkemenin sadece savcıdan daha farklı bir hukuki değerlendirme yapmasına dayalı olarak aynı görüşte olmaması sebebiyle iddianame iade edilemez.

(5) Mevcut Olmasına Rağmen İddianamenin Sonuç Kısmında Şüphelinin Lehine Olan Hususların İleri Sürülmemesi

CMK'nın 160. maddesinin 2. fıkrasında savcının görevleri sıralanırken sanığın hem lehine hem de aleyhine olan delilleri toplaması ve şüphelinin haklarını korunması ödevi ifade edilmiştir. Buna paralel olarak CMK'nın 170. maddesinin 5. fıkrasında olayda mevcut olması halinde iddianamenin sonuç kısmında şüphelinin

⁴⁷ **ÖZKORUL** İsmet, "Ceza Muhakemesi Kanunu", <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/173doc>, (28.10.2005)

⁴⁸ **ŞAHİN**, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, s.117., **ÖZBEK**, s.507-508., **AYDIN** Murat, "İddianamenin Unsurları ve İadesi", Hukuki Perspektifler Dergisi, S.6, Mayıs-2006, s.172.

lehine olan hususların da yer alması gerektiği düzenlenmiştir. CMK'nın 174. maddesinin 170. maddeye yaptığı yollama sebebiyle savcının aksi tutumu, iddianamenin iadesi sebebi teşkil eder⁴⁹. Örneğin sanık aleyhine olup, kanuna aykırı elde edilen delilin bu niteliğine iddianamede yer verilmemesi, bir iddianamenin iadesi sebebi olarak değerlendirilmelidir⁵⁰.

Mahkeme, şüphelinin lehine olan hususlara iddianamede yer verilip verilmediğine ilişkin denetimi yaparken sadece iddianamenin içeriği ve soruşturma evraklarından yararlanacaktır, bunun dışında kendisi bizzat yeni bir araştırmaya girişmeyecektir. Yani şüpheli lehine olan hususlara eğer savcı iddianamede yer vermediyse ve soruşturma evrakında da bu hususlar anlaşılmıyorsa, mahkemenin mevcut olmasına rağmen şüphelinin lehine olan hususlara yer verilmemiş olması sebebine dayanarak iddianameyi iade etmesi mümkün olmayacaktır. Kanımızca bu iade sebebi savcının şüpheli lehine delil toplama görevini yerine getirip getirmediğinin denetlenmesi bakımından sonuç getirebilecek nitelikte değildir. Sadece bir temenninin yansımasıdır.

⁴⁹ Y.11.CD., E. 2006/3835, K. 2006/6168, T. 3.7.2006, [http:// www.kazanci. com.tr/](http://www.kazanci.com.tr/), (30.08.2008)

⁵⁰ ÖZTÜRK /ERDEM, s.646.

(6) İddianamenin Sonuç Kısmında İşlenen Suç Dolayısıyla İlgili Kanunda Öngörülen Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinden Hangilerinin Hükmedilmesinin İstendiğine Açıkça Yer Verilmemesi

İddianamede savcılık makamınca mahkemeden işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerinin hükmedilmesinin istendiğine ilişkin bilgiye yer verilmemesi, iddianamenin iadesi nedenidir. Bu iade nedeni, iddianamenin daha dikkatli bir şekilde hazırlanmasını sağlayacağı gibi, şüphelinin ne ile cezalandırılma tehlikesi altında olduğunu iddianamenin tebellüğü ettiği anda öğrenmesine ve savunmasını ciddiye almasına imkan tanıyacaktır. Ayrıca CMK’da alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından mecburi müdafilik sistemi öngörülmüştür. Bu durumun olayda var olup olmadığının daha kolay denetlenebilmesi bakımından da söz konusu iade sebebinin varlığı kanımızca oldukça yerindedir.

(7) Suçun Tüzel Kişinin Faaliyeti Çerçevesinde İşlenmesi Halinde İddianamenin Sonuç Kısmında İlgili Tüzel Kişi Hakkında Uygulanabilecek Olan Güvenlik Tedbirlerine Açıkça Yer Verilmemesi

Suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi durumunda iddianamenin sonuç kısmında ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbirlerine açıkça yer verilmesi gerekir. Aksi tutum iddianamenin iadesi nedenidir.

Bu iade sebebine dayalı olarak mahkemenin iddianamenin iadesine karar verilebilmesi için iki şartın varlığı gerekir. Bunlardan ilki; işlendiği iddia olunan suçun kanunda tüzel kişi aleyhine güvenlik tedbirine hükmedilebileceği belirtilen suçlardan olmasıdır. Ancak mahkeme savcıdan farklı bir hukuki nitelendirme yaparak işlendiği iddia olunan suçun iddianamede belirtilenden farklı olduğu ve bu sebeple tüzel kişiler aleyhine güvenlik tedbiri uygulanmasını gerektirdiğinden bahisle iade kararı veremez. Çünkü kanunda suçun hukuki niteliğinin farklı olduğu gerekçesiyle iddianamenin iadesi yasaklanmıştır. Bulunması gereken ikinci şart; suçun tüzel kişinin yararına ve onun faaliyeti çerçevesinde organ veya temsilcilerinin iştirakiyle işlendiği konusunda savcılık tarafından yeterli şüphenin ortaya konmasıdır.

b. İddianamenin Suçun Sübutuna Mutlak Etki Edeceği Muhakkak Olan Delilin Toplanmadan Düzenlenmiş Olması

İddianamenin suçun sübutuna mutlak etki edeceği muhakkak olan delil toplanmadan düzenlenmiş olması, 5353 sayılı kanun ile getirilen yeni bir iddianamenin iadesi sebebidir.

Bu iade sebebini, toplanma imkanı bulunduğu halde Cumhuriyet savcısı tarafından suçun sübutuna etki edecek mevcut bir delilin toplanmamış olması haliyle sınırlı olarak yorumlamak lazımdır⁵¹. Yani ulaşma olanağı bulunan bir delilin savcının ihmali ya

⁵¹ Yargıtay Altıncı Ceza Dairesi 20.02 2006 tarih, E.2005/13667, K.2006/1455 nolu kararında, hırsızlık suçuna ilişkin olarak suç yeri incelemesi, parmak izi tespiti ve

da gözden kaçırmaması gibi sebeplerle toplanmamış olması gerekir. Bir başka ifade ile savcının soruşturma evresinde suçun sübutuna mutlak etki edecek bir delili tüm çabasına rağmen toplaması mümkün olmamış ise söz konusu iade nedeni oluşmaz⁵². Bu durumda mahkeme iddianameyi iade etmek yerine, maddi gerçeğe ulaşmak ve adil yargılamayı sağlamak bakımından gerekli olan delilleri bizzat toplayacaktır⁵³.

Yargıtay Dokuzuncu Ceza Dairesi'nin 17.10.2005 tarihli 2005/6128 Esas ve 2005/7578 Karar nolu kararında belirtildiği üzere cumhuriyet savcısının tüm delilleri toplamasına rağmen keşif yapmadan iddianame düzenlemesi, iddianamenin iadesini gerektiren bir sebep değildir. Çünkü esas olarak keşif yapma yetkisi, mahkeme ya da hakime aittir. Savcı ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde keşif yapabilir. İddianamenin düzenlenerek mahkemeye sunulmasından sonra, bizzat mahkemece keşif yapılabileceğinden, artık savcının keşif yapmasını gerektiren gecikmesinde sakınca olan

karşılaştırma belgelerinin iddianamede bulunmamasını, suçun sübutuna mutlak etki edeceği muhakkak olan delilerin toplanmaması nedenine dayalı olarak iddianamenin iadesini gerektiren bir durum olarak nitelendirmiştir. Karar için bkz. <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.01.2007)

⁵² ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, s.117.

⁵³ Belirtmek gerekir ki; CMK'nın 217. maddesinde yer alan hakimın kararını ancak huzuruna getirilmiş ve tartışılmış delillere dayandırabileceği şeklindeki düzenleme, mahkemenin bizzat delil toplayamayacağı yönünde değerlendirmeler yapılmasına neden olabilecek niteliktedir. Gerçekten lâfzî olarak düzenleme böyle bir kabulü haklı kılmaktadır. Ancak böyle bir kabulün ceza muhakemesinin amacıyla ve kanunun ruhuyla bağdaşmayacağı da açıktır. Yargıtay CMK döneminde de isabetli bir biçimde aynı anlayış içinde kanunun sözüne değil, özüne itibar ederek delillerin toplanması ve değerlendirilmesinin mahkemeye ait bir görev olduğu görüşünü sürdürmektedir. Bu yönde bkz. Y.9.CD., E.2005/6961, K.2005/9421, T.12.12.2005, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.01.2007)

bir durumun varlığından söz edilemeyecektir⁵⁴. Aynı bağlamda suçun sübutuna mutlak etki edeceği açık olan delillerin toplanması hakim kararına bağlı ise (örneğin moleküler genetik inceleme gibi) iade kararı verilmemelidir⁵⁵.

Öte yandan iddianamenin suçun sübutuna mutlak etki edeceği muhakkak olan delilin toplanmadan⁵⁶ düzenlenmiş olması şeklindeki bu iddianamenin iadesi sebebi, son derece muğlaktır⁵⁷. Ayrıca zararlı sonuçlara sebebiyet verebilecek niteliktedir. Eksik toplanan deliller nedeniyle tek celse ilkesine aykırı olarak davanın uzamasına neden olacak olumsuzlukları gidermek amacıyla yapılan bu değişiklik yerinde değildir⁵⁸. Şöyle ki; söz konusu bu düzenlemeye dayalı olarak verilen bir iddianamenin iadesi kararından çıkacak sonuç; sübut kelimesinin sözlük anlamı sabit olma, ispatlanma, ispatlama,

⁵⁴ bkz. Y.9.CD., E.2005/6128, K.2005/7578, T.17.10.2005, www.adalet.org/ckarar.php, (01.03.2006), aynı yönde Y.3.CD., E.2006/5835, K.2006/4982, T.1.06.2006, http://www.kazanci.com.tr/, (01.09.2008)

⁵⁵ **ŞAHİN**, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, s.117.

⁵⁶ FEYZİOĞLU, haklı olarak “mevcut olduğu halde toplanmamış delil”den neyin kastedildiğinin belli olmadığını ifade etmektedir. Henüz kovuşturma başlamadığından re’sen araştırma yetkilerini kullanmayan mahkemenin, kolluk veya Cumhuriyet savcısının toplamadığı için soruşturma dosyasında yer almayan bir delilin varlığını nereden bileceği sorusunu sormaktadır. **FEYZİOĞLU**, “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, s.32.

⁵⁷ Kanunun bu bendindeki ifade tarzı uygulamada, hangi delilin suçun sübutuna etki edeceği veya etmeyeceği ve hangi delilin mutlak sayılması ya da sayılmaması gerekeceği konusunda tereddütler doğuracaktır. **GÜLTEKİN**, s.54.

⁵⁸ 5353 sayılı yasa ile 174. maddeye yapılan bu ilavenin gereksiz olduğuna ve madde konseptine uymadığına ilişkin görüş için bkz. **ŞAHİN** Cumhur, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Ankara 2005, s.536., **FEYZİOĞLU**, “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, s.32.

gerçekleşme⁵⁹ olduğuna göre; mahkemece henüz hiç bir yargılama faaliyeti yapmadan, sanığa kendini savunma konusunda söz hakkı tanımadan, sadece iddianameye göre karar vermiş olduğudur⁶⁰. Bir başka ifade ile iade gerekçesinde gösterilen delilin savcılık makamınca ortaya konması halinde mahkumiyet, bunun sağlanamaması halinde ise beraat kararının çıkacağıdır. Kısacası mahkeme görüşünü önceden belirtmiştir⁶¹. Bu durum mahkemenin tarafsızlığını zedeleyecek, savcuyu adeta muhakemede hakim konumuna getirecektir. Açıklamaya çalıştığımız nedenlerden dolayı söz konusu düzenlemenin Anayasamızın 36. maddesine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesine aykırı olduğu düşüncesindeyiz.

c. Önödeme veya Uzlaşmaya Tabi Olduğu Soruşturma Dosyasından Açıkça Anlaşılan İşlerde İddianamenin, Önödeme veya Uzlaşma Usulü Uygulanmaksızın Düzenlenmiş Olması

5353 sayılı kanun ile CMK'nın 174. maddesi değiştirilmeden önce madde metninde; önödeme tabi işlerde kamu davası açılmayacağı, aksi halde iddianamenin iade edileceği ifade ediliyordu. Söz konusu iade sebebine ilişkin düzenlemenin soru işaretleri doğurabilecek şekilde kaleme alındığı, bu nedenle de yetersiz olduğu ortadaydı. Örneğin savcının önödeme kapsamında görmediği

⁵⁹ YILMAZ Ejder, Hukuk Sözlüğü, Ankara 1996, s.748.

⁶⁰ FEYZİOĞLU, “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, s.32.

⁶¹ ÖZBEK, s.508., Aksi görüş için bkz. ÖZTÜRK /ERDEM, s.645.

suçu hukuki nitelendirme farklılığı nedeniyle mahkeme önödeme kapsamında görürse iddianame iade edilebilecek mi, edilemeyecekse bu sebebe dayalı olarak iddianamenin iade edilmesi için hangi şartlar var olmalıdır sorularına ilişkin cevaplar açık değildi. Ayrıca CMK ile hukukumuzda yeni giren uzlaşma kurumunun amacı düşünüldüğünde, uzlaşmaya tabi bir suç hakkında bu usule başvurmaksızın savcılıkça iddianame düzenlenmesi halinde, iddianamenin iade edilebilmesi gerektiği ortadaydı, buna rağmen konuya ilişkin yasal düzenleme bulunmamaktaydı⁶². Bu temel gerekçelerle 5353 Sayılı kanunla yapılan değişiklikle önödemeye veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde iddianamenin önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenmiş olması⁶³

⁶² 5353 Sayılı Kanunu'na ilişkin Adalet Komisyonu raporunda aynı gerekçelere dayalı değişiklik ihtiyacına yer verilmiştir. Bkz. Kilis Milletvekili Hasan Kara ve İki Millet Vekilinin Ceza Muhakemesi Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss903m.htm>, (29.10.2005)

⁶³ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, verdiği bir kararda kanunda yer alan “önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın” ifadesinin anlamını şu sözlerle ortaya koymaktadır: “...Anılan maddedeki “önödeme usulü uygulanmaksızın” ibaresi, iddianamedeki atılı suçun önödemeye tabi olması halinde, C. Savcılığı'nca şüpheliye önödeme ihtarının yapılmaması veya usulüne uygun olarak tebliğ edilmemiş olmasına karşın iddianame ile dava açılması anlamına gelmekte olup önödeme ihtarının içeriğinde yer alması gereken diğer hususlardaki aykırılıkların, önödeme usulünün uygulanmaması olarak kabul edilmesi olanaksızdır. Zira, yasa koyucunun amacı böyle olmasa idi, ilgili hüküm “önödeme usulü uygulanmaksızın” değil, “usulüne uygun önödeme ihtarı yapılmaksızın” düzenlenen iddianamenin iadesinin gerektiği şeklinde düzenlenirdi. Aksi durumun kabulü, duruşma tensip kararı ile yeniden önödeme ihtarını yapılması olanağı bulunmakta iken, mahkemeler ile C. Savcılıkları arasındaki, önödeme ihtarının içeriğine ilişkin tüm hukuki görüş aykırılıklarının, iddianamenin iade sebebi haline getirilmesi, dolayısıyla da, soruşturmanın ve buna bağlı olarak da yargılamanın daha da uzaması sonucunu doğuracaktır.” Karar için bkz. Y.10.CD., E.2007/693, K.2007/7075, T.11.06.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (01.09.2008), Öğretide AYDIN, Yargıtay tarafından ortaya konulan bu anlayışa karşıdır. Yazar iddianameyi inceleyen mahkemenin

bir iade sebebi olarak nitelendirildi. Böylece uzlaşma konusundaki tereddüt ortadan kaldırıldığı gibi, savcının önödeme ya da uzlaşma kapsamında görmediği suçu, hukuki nitelendirme farklılığı sebebiyle önödeme ya da uzlaşma kapsamında gören mahkemenin iddianamenin iadesi yoluna gitmeyeceği ve bizzat kovuşturma evresinde uzlaşma veya ön ödeme usulüne başvuracağı açıklığa kavuşmuş oldu. Kanımızca yukarıda ifade etmeye çalıştığımız sorulara ilişkin endişeleri ortadan kaldırması bakımından 5353 Sayılı Kanun ile yapılan değişik oldukça yerindedir.

B. İddianamenin İadesinin Yasak Olduğu Haller

1. Soruşturma Evrakının ve İddianamenin Mahkemeye Sunulduğu Tarihten İtibaren On Beş Günlük Sürenin Geçmiş Olması

Mahkeme, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren en çok on beş gün içinde iddianamenin iadesi kararı verebilir. On beş günlük sürenin sonunda iddianamenin iadesi mümkün değildir⁶⁴. CMK'nın 174. maddesinin 5353 sayılı kanun ile değiştirilmesinden önce söz konusu süre yedi gündü. Bu sürenin sekiz

soruşturma aşamasında uzlaşma ve önödeme işlemi yapılmasına rağmen uzlaşma veya önödeme gerçekleşmemiş ise bu işlemlerde izlenen usulün yerinde olup olmadığına da bakması gerektiği düşüncesindedir. **AYDIN**, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, s. 173.

⁶⁴ **ÖZTÜRK** ve **EREM** iddianamenin iadesi için öngörülen sürenin hak düşürücü sürelerden farklı olarak özürsüz olarak geçirilse de eski hale getirilemediğini, zamanaşımı sürelerinin aksine kesilmediğini ve durmadığını saptamaktadır. Bununla birlikte esasa şeklin kurban edilmemesi gerektiği gerekçesiyle mahkemenin iddianamede gerçekten esaslı eksiklik veya hata varsa, on yedinci günde de süreye bakmaksızın yanlışlık ve eksiklikleri giderilmesini savunmaktadır. **ÖZTÜRK /ERDEM**, s.647.

gün daha artırılmasının nedeni, 5353 sayılı kanun ile mahkemenin ilk iade kararının gerekçesinde yer alan sebeplerle bağlı kalınacağı şeklinde yeni bir şart öngörülmesi⁶⁵ ve kanun koyucu tarafından bu sebeple konu hakkında titiz bir değerlendirme yapmasının çok önemli görülmesi olabilir.

İddianamenin iadesi açısından öngörülen bu süre kesin niteliktedir⁶⁶. Öngörülen sürenin kesin oluşu muhakeme kanunları tarafından mahkeme için öngörülen sürelerin düzenleyici süre olması kuralının istisnası niteliğindedir. Çünkü CMK'nın 174. maddesinin üçüncü fıkrasına göre bu süre içerisinde iade edilemeyen iddianame kabul edilmiş sayılacağından, bu süreye uymamanın bir yaptırımı mevcuttur. Bu durum eleştirilmeye değerdir. Çünkü sürenin kesin oluşu kurumunun amacıyla bağdaşmamaktadır. Bu düzenleme iş yoğunluğu nedeniyle iddianamenin süresinde incelenmemesi halinde kamu davasının muhtemel eksikliklerle açılmış sayılmasına neden olacaktır⁶⁷.

Sürenin hukuki niteliği ise dava süresine benzemektedir. Çünkü söz konusu bu süre zamanaşımı sürelerinden farklı olarak

⁶⁵ Kilis Milletvekili Hasan Kara ve İki Millet Vekilinin Ceza Muhakemesi Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss903m.htm>, (29.10.2005)

⁶⁶ **ÖZTÜRK/ERDEM**, s.647., **ŞAHİN**, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, s.118., **AYDIN**, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, s.170., Öğretide **FEYZİOĞLU** aksi görüştedir. On beş günlük sürenin davayı açan iddia makamına değil, kendisine sunulan iddianame üzerinde işlem yapmakla yükümlü kılınan mahkemeye hitap ettiğini bu sebeple sürenin düzenleyici olduğunu savunmaktadır. **FEYZİOĞLU**, “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, s.31–32.

⁶⁷ **ÖZBEK**, s.507., **FEYZİOĞLU**, “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, s.32.

kesilmemekte ve durmamaktadır, hak düşürücü sürülerin aksine kusursuz olarak geçirildiğinde eski hale getirilmesi de mümkün değildir⁶⁸.

Öğretide ileri sürülen bir görüşe göre sürenin iddianamenin teslim edildiği günden başlatılması gerekir. Bu görüş mahkemenin iddianamenin kendisine teslim edilmesiyle iddianameyi inceleme imkanına kavuşacağı savıyla gerekçelendirilmektedir. Yine bu görüşe göre sürenin dolup dolmadığı her günü 24 saat üzerinden hesaplamak suretiyle belirlenmelidir. Ancak sürenin gün ortasında bitmesi halinde uygulamaya ve yasa hükümlerine uygun olacağı için süre mesai saati bitimine kadar uzatılmalıdır⁶⁹. Kanımızca bu görüş iki açıdan eleştirilebilir. Yöneltilebilecek ilk eleştiri, sürenin sadece iddianamenin teslimi tarihinden başlatılmasıyla ilgilidir. Oysa kanun sadece iddianamenin değil ve açıkça hem iddianamenin hem de soruşturma evrakının teslim tarihinin esas alınacağını öngörmektedir. Bu sebeple yalnızca iddianamenin ya da soruşturma evrakının verilmesi sürenin başlaması için yeterli olmayacaktır. Kaldı ki soruşturma evrakının teslim edilmemesi halinde iddianamenin iade sebepleri açısından tam olarak incelenmesi de mümkün değildir. Getirilebilecek ikinci eleştiri sürenin hesaplama biçimine ilişkindir. CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasında iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren denildiği için iddianamenin ve soruşturma evrakının teslim edildiği gün hesaba

⁶⁸ ÖZTÜRK/ERDEM, s.647.

⁶⁹ CENTEL/ZAFER, Ceza Muhakemesi Hukuku (2005), s.370.

katılmamalıdır. Sürenin dolup dolmadığı iddianamenin ve soruşturma evrakının teslim edildiği günü izleyen günden başlayarak saat olarak değil, gün hesabıyla belirlenmeli ve sürenin on beşinci günün mesai saati bitimine kadar devam ettiği kabul edilmelidir.

2. İade Sebebinin Suçun Hukuki Nitelendirmesine İlişkin Olması

Mahkemece, suçun hukuki nitelendirmesinin savcının değerlendirmesinden farklı takdir edildiği gerekçesiyle iddianame iade edilemez. CMK'nın 174. maddesinin 5353 sayılı kanunla değiştirilmesinden önce iddianamenin iadesi bakımından böyle bir yasak hal söz konusu değildi. İddianamenin CMK'nın 170. maddesindeki unsurları içermemesinin tespit edilmesi bir iade nedeni olarak düzenlenmişti. CMK'nın 170. maddesinin 3. fıkrasının (h) bendinde yüklen suç⁷⁰ ve uygulanması gereken kanun maddeleri sayıldığından suçun hukuki niteliğine ilişkin değerlendirme bir iade sebebi olarak gösterilebilir şeklinde çıkarımda bulunulabilirdi. Kanımızca bu değişiklikle, suçun hukuki nitelendirmesinde hata olduğu gerekçesine dayalı hemen hemen her iddianamenin iadesi kararında, mahkemenin ihsası reyde bulunduğu yönünde yapılabilecek haklı eleştiriler ve buna ek olarak yöneltilecek taleplerden korunulması

⁷⁰ İşlendiği iddia olunan suçun öğelerinin iddianamede tek tek gösterilmemesinin iddianamenin iadesini gerektiren bir hal olarak değerlendirilemeyeceği, aksinin kabulünün suçun hukuki nitelendirmesinin yanlış yapılması sebebiyle iddianamenin iade edilemeyeceği kuralıyla çelişeceğine ilişkin Yargıtay İkinci Ceza Dairesi'nin 14.06.2006 tarihli E.2006/4097, K.2006/12064 nolu kararı için bkz. <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.01.2007)

sağlanmıştır. Kaldı ki, zaten mahkeme savcının fiilin konusundaki nitelendirmesiyle bağlı değildir.

Ancak yine de savcının iddianameyi hazırlarken suçun hukuki nitelendirmesinde son derece dikkatli davranması gerektiği açıktır. Çünkü bariz bir yanlış değerlendirme, kişinin lekelenmeme hakkını ihlal ederek hiçbir ilgisi olmamasına rağmen toplum nazarında çok ağır bir suçtan dolayı sanık sandalyesine oturmasına sebebiyet verebilir ya da sanığın savunmasını ciddiye almamasına neden olabilir. Bu tür ciddi hataların, sanığın iddianameyi tebellüğ ettiği anda isnat edilen suç, bu bağlamda neye karşı savunma yapacağını öğrenmesini hedefleyen iddianamenin iadesi kurumunun ruhu ile bağdaşmaz.

3. İddianamenin, İadeye İlişkin İlk Kararda Belirtilmeyen Sebeplerle İkinci Kez İade Edilmesi

5353 sayılı kanun ile yapılan değişiklikle getirilen bu yasak; iddianamenin mahkemece dikkatli şekilde incelenerek, iadeye ve gerekçelerine karar verilmesini sağlamak suretiyle, defalarca farklı nedenlerle aynı iddianamenin iadesinin, buna dayalı olarak makul sürede yargılama sınırını aşan olayların önünde geçmek amacını taşımaktadır.

Son derece yerinde olan bu düzenleme ile aynı iddianamenin her durumda sadece bir kez iade edilmesi sonucunu doğuran bir durum da oluşmamaktadır. Çünkü savcının iddianameyi, bir önceki iade kararında belirtilen eksikleri ve hataları ortadan kaldırmaksızın

yeniden mahkemeye sunması halinde iddianame tekrar iade edilebilecektir⁷¹.

Öte yandan, mahkemece iade edilen iddianamenin, savcılık tarafından iade kararının gerekçesinde belirtilen hususlar dışında yeniden başka unsurları içerecek şekilde düzenlenmesi ya da değiştirilmesi mümkündür. Ancak bu durumda mahkemeye sunulan yeni iddianamenin iadesinin mümkün olduğu kabul edilmelidir⁷². Çünkü bu durumda aynı iddianamenin varlığından söz edilemez.

4. İddianamenin Kanunda Sınırlı Sayıda Sayılan Nedenler Dışında Bir Neden İle İade Edilmesi

İddianamenin iadesi nedenleri kanunda sınırlı sayıda sayılmıştır. Bu nedenler konusunda mahkemenin takdir hakkı bulunmamaktadır⁷³. Kanunda sayılan nedenlerin dışında başka bir nedene dayalı olarak iddianamenin iade edilmesi mümkün değildir. Bir başka ifade ile kıyas yoluyla yeni iddianamenin iadesi nedenleri yaratılamaz. Bu gerekçeyle Yargıtay çeşitli kararlarında şu hususların iddianamenin iadesine neden olamayacağına karar vermiştir: Şüphelinin etkin pişmanlık halinin araştırılmaması, adli sicil kaydının,

⁷¹ ŞAHİN, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, s.118., SOYASLAN Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2007, s.357.

⁷² Örneğin iddianamenin iadesi gerekçesi olaylar ile mevcut delillerin ilişkilendirilmemesi olsun. Savcı olayda yeni fail ve fillerin bulunduğu tespit edildiğini veya failin işlediği başka suçların ortaya çıktığını ya da failin yeni suçlar işlediğini ve yahut yeni delillere ulaşıldığını ifade eden bir iddianameyi mahkemeye sunduğunda, bu iddianame yeni bir iddianame olarak değerlendirilmelidir.

⁷³ bkz., Y.1.CD., E. 2008/429, K. 2008/108, T. 21.1.2008, <http://www.kazanci.com.tr/>, (01.09.2008)

nüfus kayıtlarının iddianameye eklenmemesi⁷⁴, müştekiye şüphelilerin gösterilerek canlı teşhis yaptırılmaması⁷⁵, şüpheli hakkında çıkartılan yakalama emrinin makul bir süre beklenmemesi⁷⁶, şüphelinin ifadesinin alınmaması⁷⁷, tanıklarının ifadelerine başvurulması⁷⁸, şüphelinin akıl hastası olup olmadığının akıl hastası ise ne zamandan beri akıl hastası olduğunun ve bu hastalığın davranışları üzerinde etkilerini saptayan sağlık raporunun aldırılmaması⁷⁹, mağdurun adli tıp raporunun alınmaması⁸⁰.

C. İddianamenin İadesi Muhakemesinin Usulü ve İade Kararına İtiraz

İddianamenin iadesi kararı savcının hazırladığı iddianameyi mahkemeye sunmasından sonra gerçekleştirilen muhakemenin neticesinde verilebilen bir karardır. Bu muhakeme aşamasında iddianamenin şüpheliye tebliğine olanak sağlayan bir düzenleme CMK'da bulunmamaktadır. Bu nedenle muhakeme diyalektik

⁷⁴ bkz., Y.6.CD., E.2005/16219, K.2005/12658, T.27.12.2005, Y.10.CD., E.2006/8249, K.2007/1129, T.26.02.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (01.09.2008)

⁷⁵ bkz. Y.6.CD., E.2006/11165, K.2007/4297, T. 09.04.2007, www.kazanci.com.tr, (30.08.2008)

⁷⁶bkz. Y.11.CD., E. 2007/1930, K. 2007/1529, T. 08.03.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.08.2008)

⁷⁷ bkz. Y.8.CD., E.2008/1054, K.2008/801, T.07.02.2008, Y.2.CD., E.2007/6622, K. 2007/7394, T. 23.5.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.08.2008)

⁷⁸ bkz. Y.2.CD., E.2007/7749, K.2007/15582, T.28.9.2007, [www.mevbank.com.](http://www.mevbank.com/), (28.03.2008)

⁷⁹ bkz. Y.2.CD., E. 2007/12915, K. 2007/11684, T. 20.9.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.08.2008)

⁸⁰ bkz. Y.8.CD., E. 2007/8868, K. 2007/6472, T. 1.10.2007, Y.5.CD., E. 2007/1215, K. 2007/1207, T.19.2.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.08.2008)

değildir. Mahkemenin önünde sadece soruşturma evrakı ve iddianame bulunduğundan şüphelinin muhakemedeki etkisi soruşturma evrakında yer alan beyanları ile sınırlıdır. Belirtmek gerekir ki bu durum adil yargılanma hakkının önemli bir unsuru olan silahların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil etmektedir⁸¹.

Soruşturma evresi iddianamenin mahkeme tarafından incelendiği bu aşamada da devam ettiğinden savcının soruşturma evresine ilişkin görev, yetki ve sorumlulukları sürmektedir. Bu sebeple savcı örneğin tanık dinleyebileceği gibi gecikmesinde sakınca bulunan hallerde keşif yapabilecektir. Aynı nedenden dolayı mahkeme tarafından iddianamenin incelendiği aşamada soruşturma evresinin gizliliği ilkesine uygun davranılmalıdır.

Öte yandan savcının mahkemeye sunduğu iddianameyi mahkemece iddianamenin kabulü ya da iadesine ilişkin karar verilmeden ve on beş günlük inceleme süresi dolmadan önce geri almasının mümkün olup olmadığı kanunda düzenlenmemiştir. Öğretide ileri sürülen bir görüşe göre bu düzenleme boşluğu savcının iddianameyi geri çekmesine engel değildir⁸².

İddianamenin iadesi kararı ancak, savcılık makamınca kamu davası açılmasına yönelik olarak iddianamenin sunulduğu mahkeme tarafından verilebilir. Hakim tarafından bu kararın verilmesi mümkün

⁸¹ **TANRIKULU** M. Sezgin, “Adil Yargılanma Hakkı ve İddianamenin Kabulü, İadesi, Tebliği”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 64, 2006, s.109.

⁸² **ÖZBEK**, s.507.

değildir. Bu durum CMK'nın 174. maddenin birinci fıkrasında açıklıkça ifade edilmiştir.

Burada tartışılması gereken bir diğer husus, mahkemenin, iddianameyi eksikliklerini gidererek ve yanlışlıklarını düzelterek kabul etme yoluna gidip gidemeyeceğidir. Öğretide ileri sürülen bizim de katıldığımız görüşe göre, mahkemenin iade sebebi teşkil edebilecek nitelikteki bir eksikliği ya da yanlışlığı gidermesi mümkün olmasa gerekir. Çünkü iddia faaliyetiyle yargılama faaliyetinin tek bir kişi de veya kurulda birleşmesi mümkün değildir. Aksi halde adil yargılanma ilkesi ihlal edilmiş olur⁸³.

Mahkemece verilen iddianamenin iadesi kararına karşı sadece savcının itirazda bulunma hakkı vardır. Bu talep itiraza ilişkin hükümler dahilinde değerlendirilir.

D. İddianamenin İadesinin Sonucu

CMK'da CMUK'tan farklı olarak, savcının iddianameyi mahkemeye sunması, kamu davasının açılmasına, bu suretle soruşturma evresinden kovuşturma evresine geçilmesine ve şüphelinin sanık sıfatını almasına yol açmamaktadır. Tüm bunlar için öncelikle mahkeme tarafından iddianamenin kabulü gerekmektedir. İddianamenin kabulü; kamu davasının açılması bakımından kurucu bir şart niteliğindedir⁸⁴. Bu nedenle CMUK'un yürürlükte olduğu dönemden farklı olarak, savcının iddianameyi mahkemeye sunması ile

⁸³ ÖZTÜRK/ERDEM, s.641.

⁸⁴ FEYZİOĞLU, s.31.

kamu davasının açılmış olacağını söylemek, artık hatalı olacaktır⁸⁵. İddianamenin kabulü, mahkemenin kanunda iddianamenin iadesi için öngörülen süre içinde bu yola başvurmaması veya sürenin dolmasından önce iddianamenin kabulüne karar vermesi ile gerçekleştiğinden, iddianamenin iadesinin en önemli sonucu, kamu davasının açılmasına, bir başka ifade ile kovuşturma evresine geçilmesine engel oluşudur.

SONUÇ

İddianamenin iadesi kurumuna duyulan ihtiyacın kaynağında; CMUK'un yürürlükte olduğu dönemde, soruşturma evresinin ceza muhakemesindeki önemli işlevlerine rağmen verimsiz geçirilmesi, bunun sonucu olarak toplanabilecek olan tüm deliller toplanmadan ya da yeterli şüpheye ulaşmadan kamu davasının açılması, iddianamede yer alması zorunlu unsurlara yer verilmemesi veya içeriklerinde bariz yanlışlıklar yapılması şeklinde gelişen davranışlar vardır.

CMUK döneminde bu hataların etkilerini kovuşturma evresinde ve daha da önemlisi toplumda gözlemleyebilen birçok hukukçu, soruşturma evresinin işlevini her somut olay için ne ölçüde yerine getirdiğinin denetlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu görüşler, hazırlanan Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarıları'na da

⁸⁵ TOROSLU ve FEYZİOĞLU, CMK'ya göre Cumhuriyet savcısının sadece kamu davasının açılması için iddianameyi düzenlemek ve bunu madde ve yer yönünden yetkili mahkemeye vermekle görevlendirilmiş olduğunu saptayarak, kamu davasını açanın cumhuriyet savcısı değil, iddianameyi kabul eden yetkili mahkeme olduğunu ifade etmektedir. Yazarlar böyle bir düzenlemenin itham etme ve yargılama görevinin aynı kişide toplanmasından doğabilecek sakıncaları içinde barındırdığından kuşku olmadığını belirtmektedir. Bu görüş için bkz. **TOROSLU/FEYZİOĞLU**, s.268.

yansımış, çeşitli yeni kurumların oluşturulması çabalarına neden olmuştur. Nihayet bulunan çözüm, yani iddianamenin iadesi kurumu; CMK'nın yürürlüğe girmesi ile özünde olumlu bir yenilik olarak Türk yargılama hukukuna dahil olmuştur.

İddianamenin kabulü ile birlikte şüpheli, sanık halini alacaktır. Bir başka ifade ile iddianamenin iadesi muhakemesinin sonucu onun için belirleyicidir. Oysaki bu aşamada şüphelinin söz hakkı yoktur. Bu muhakemede sadece iddia ve yargılama makamı hareket yetkisine sahiptir. Bu nedenle kanımızca iddianamenin mahkemeye sunulmasından sonra şüpheliye söyleyeceklerini ve varsa delillerini bildirmesi için olanak tanınmayışı kurumun önemli bir eksikliğidir.

Belirtmek gerekir ki, bazı iade nedenlerinin de gelecek günlerde çok tartışılacağı kanımızca ortadadır. Örneğin iddianamenin suçun sübutuna mutlak etki edeceği muhakkak olan delil toplanmadan düzenlenmiş olması nedeniyle iade edildiği olaylarda sıklıkla mahkemenin ihsası reyde bulunduğu iddiasıyla karşılaşılacaktır. Bu düzenleme kanımızca Anayasamızın 36. maddesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine açık şekilde aykırıdır. İddianamede yüklenen suçu oluşturan olaylar ile mevcut delillerin ilişkilendirilmemesi ve mevcut olmasına rağmen iddianamenin sonuç kısmında şüphenin lehine olan hususların ileri sürülmemesi şeklinde ifade edebileceğimiz iddianamenin iadesi sebepleri ise temelinde olumlu olmakla birlikte kanımızca sonuç getirebilir nitelikte değildir. Sadece bir temenninin yansımısından ibarettir. Çünkü mahkeme iddianamenin iadesine ilişkin kararını verirken sadece iddianame ve

soruşturma evrakı üzerinde inceleme yapabilecektir. Bu belgelerde sanığın lehine olan bir konudan ya da gerçekte olayla ilişkili olan bir delilden hiç söz edilmemesi halinde mahkeme iade sebebinin varlığını tespit dahi edemeyecektir.

İddianamenin iadesi kurumunun, ürünü olduğu ihtiyacı karşılayıp karşılamayacağını zaman gösterecektir. Bu bağlamda iade nedenlerinin her birinin yorumlanıp, sınırlarının uygulayıcılar tarafından çizilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

AYDIN Murat, Kamu Davasının Açılması ve İddianame, Seçkin Yay., Ankara 2003

AYDIN Murat, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, Hukuki Perspektifler Dergisi, S.6, Mayıs–2006

CENTEL Nur/**ZAFER** Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yay, İstanbul 2003

CENTEL Nur/**ZAFER** Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yay., İstanbul 2005

CİHAN Erol/**YENİSEY** Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yay., İstanbul 1997

FEYZİOĞLU Metin,” 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, <http://www.law.ankara.edu.tr/yazicidostu.php?yad=1340>, (28.10.2005)

FEYZİOĞLU Metin, “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, Ceza Hukuku Dergisi, Y.1, S.1, Ekim 2006

GÜLTEKİN Özkan, “İddianamenin İadesi”, Terazi Hukuk Dergisi, S.3, Kasım 2006

HACIOĞLU B. Caner, “1999 Tarihli CMUK Tasarısı’nda Muhakemenin Yürüyüşüne İlişkin Düzenlenen Ara Soruşturma

Devresi (Orta Aşama) Üzerine Bir İnceleme”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.VI, S.1-4, Erzincan 2002

KESKİN İbrahim, “İddianamenin İadesi”, Adalet Dergisi, Y.97, S.25, Mayıs-2006

KUNTER Nurullah/**YENİSEY** Feridun/**NUHOĞLU** Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Arıkan Yay., İstanbul 2006

ÖZAR Süleyman, “İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler”, [http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi%20icerik/Suleyman%20ÖZAR.htm](http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi%20icerik/Suleyman%20OZAR.htm), (30.09.2008)

ÖZBEK Veli Özer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yay., Ankara 2006

ÖZKORUL İsmet, “Ceza Muhakemesi Kanunu”, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/173doc, (28.10.2005)

ÖZTÜRK Bahri / **ERDEM** Mustafa Ruhan / **ÖZBEK** Veli Özer, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yay., Ankara 2004

ÖZTÜRK Bahri/**ERDEM** Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yay., Ankara 2006

SOYASLAN Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yay., Ankara 2007

ŞAHİN Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, Seçkin Yay., Ankara 2007

ŞAHİN Cumhur, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Seçkin Yay., Ankara 2005

YILMAZ Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yay., Ankara 1996

TANRIKULU M. Sezgin, “Adil Yargılanma Hakkı ve İddianamenin Kabulü, İadesi, Tebliği”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 64, 2006

TOROSLU Nevzat/ **FEYZİOĞLU** Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku,Savaş Yay., Ankara 2006

TOSUN Öztekin, Türk Ceza Muhakemesi Dersleri C.II Muhakemenin Yürüyüşü, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1976

YENİDÜNYA A. Caner, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi”, E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, S.60, Subat- 2007, <http://www.e-akademi.org/makaleler/acyenidunya-1.htm>, (20.08.2008)

YENİSEY Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Duruşma ve Kanun Yolları, Beta Yay., İstanbul 1990

YURTCAN Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2005

YÜCEL Mustafa Tören, “Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (YCMK) Karşısında Ceza Adaleti Sisteminin –de facto- Görünümü ve Sosyolojik Çıkmazlar”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y.18, S.57, Mart-Nisan 2005

Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Raporu <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/163doc>, (28.10.2005)

Adalet Komisyonu Raporu için, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1255m.htm>, (10.01.2007)

Ceza Muhakemesi Kanununun Tasarısı Madde Gereçekleri, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/cmkmaddegerekcedoc, (28.10.2005)

Kilis Milletvekili Hasan Kara ve İki Millet Vekilinin Ceza Muhakemesi Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss903m.htm>, (29.10.2005)